

MEVLÂNÂNIN ÖLÜMÜ

ASAF HÂLET ÇELEBİ

MEVLÂNÂ'nın hemen hemen son zamanlarına ait tasviri şudur :

Hilâl şeklinde açık kaşları altında sarı ile siyah arası iri elâ gözleri kimsenin yüzüne bakamıyacağı kadar keskin ve çekici idi. Soluk buğday benzinde hümmadan gelen hafif bir kızarıklık vardı ve şakaklarındaki hafif kıllara, altları daima kesilen bıyıklarına ve kumral sakalına kırlar düşmüştü. Önüne doğru eğilmiş yürüyordu. Yaptığı mütemadi riyazetlerden çok zayıf düşmüştü. Hattâ bir gün hamamda iken zayıf vücuduna acıyarak bakmış ve :

— Bütün ömrümden kimseden utanmamıştım; fakat bugün bu zayıf vücudumdan utanıyorum, demişti.

Artık Mesnevînin yazılması da bitmişti. Fakat son zamanlarda yüzü biraz daha solgunlaşmıştı. Gözleri daha dalgın ve hümmalı idi. Zaman zaman ateşlerle küçük hamleler gelip gidiyordu.

Son aylarda artık bu âlemden ayrılmak zamanının geldiğinden bahseden gazeller yazmaya başlamıştı. Bir gün kendisinin oturması için tahsis edilen medresenin sofa-sında geziniyor ve ara sıra da içini çekerek

inliyordu. Ansızın hastalandı. Mevsim Kasım ayının başlangıcı idi. Hastalık kırk gün kadar uzadı. Selçuk sarayının iki meşhur doktoru, Tabib Mevlânâ Ekmeleddin ve Gazanferî hizmetinde bulunuyordu. Fakat hastalığı bir türlü teşhis edilememişti. Hastalık levhasını yüksek hümma ve nabızdaki intizamsızlık teşkil ediyordu. Fakat şuurunu, hafızasını ve tedaisini hiçbir zaman kaybetmiş değildi. Büyük hasta, etrafındakileri :

— Kendinizi üzmeiniz; hastalığımız bizi bu âlemden ayıracak bir sebepten başka bir şey değildir.» diye teselli ediyor; uzayan kış gecelerini elem ve ıstırap içinde geçiriyordu.

Başta Mesnevîyi yazdırdığı en değerli talebesi Hüsameddin Çelebi olmak üzere oğlu Sultan Veled ve bütün arkadaşları : Şeyh Sadreddin, Kadı Siraceddin, baş ucundan ayrılmıyor, soğuk su ile yüzünü, başını, ayaklarını, göğsünü yıkıyarak hararetini azaltmaya çalışıyorlardı. Bazan kendisi de yanında duran su dolu kaba ellerini sokarak yüzünü, gözünü, alnını ıslatıyordu. Bu yüksek ateşe rağmen yine en güzel rubailerini ve gazellerini söylemekte devam ediyordu.

Mevlânâ'nın hastalığı hakkında bugün yaşayan kıymetli torunlarından Feridun Nafiz : «Simasının solukluğu ile karaciğer üstüne gözümüzü çekse de bu kara hümma dedikleri fièvre typhoide mi yoksa endocartitis lenta mı idi ? Biz şahsen bu son maraz olmasını zannediyoruz» diyor.

Ölümünden bir gün evvelki 16 Aralık Cumartesi günü Mevlânâ nispeten iyileşmişti. Akşama kadar kendisini yoklamaya gelenlerle konuşmuştu; fakat her sözü âdeta bir vasiyetti. O akşam da en sadık dostu Çelebi Hüsameddin ve en sevgili oğlu Sultan Veled, iki hekim ve yakın dostlarından bâzıları yine baş ucunda idiler. Sultan Veled üstüste birkaç gece uyumamıştı. Mevlânâ yaşlı gözlerle ona baktı; zayıf bir sesle :

— Bahaeddin! Bugün kendimi biraz daha iyi hissediyorum; git, yat! dedi.

Sultan Veled müteessir bir halde kapıdan çıkarken Mevlânâ son gazelinesi söylüyor ve Hüsameddin Çelebi de ağlıyarak bunu kaydediyordu :

«Gît! Başını yastığa koy. Beni, geceleri rahatsız olan bu biçireyi yalnız başına bırak. Biz geceleri sabahlara kadar inliyen, çırpınan seveda dalgalarıyız. Sen istersen gülererek bize lütfet; istersen ayrılarak cefa et. Güzel yüzlülerin padişahı için sözünde durmaya lüzum yoktur.

«Sen ey yüzü solmuş âşık sabret; vefâlî ol. Bizi öldürenin gönlü taş gibi katıdır. Bizi öldüren kanımızın bahası için hiçbir tedbir söylemiyor. Bu derde ölmekten başka çare yoktur; şu halde nasıl olur da : «Bu derde devâ et!» diyebilirim ?

«Dün gece rüyamda aşk mahallesinde bir ihtiyar gördüm. Başı ile bana işaret etti : «Bizim tarafa gel» dedi. Her ne kadar bu yolda ejderha varsa da o zümrüdün parlaklığı ile ejderhayı kov!

«Artık yetişir! Ben kendimde değilim. Sen hüner göstermek istiyorsan Ebu Ali Sina'nın tarihini söyle; Ebu Alâ-ül-Muarri-nin tenbihinden bahset!»

İşte Mevlânâ'nın son gazeli bu olmuştu. Mevlânâ 672 Hicret senesinin Cümadel Ahiresinin beşinci pazar günü olan 17 Aralık 1273-de, hakikat ve irfana dair sözler söylemekte iken, güneşin battığı bir sırada, hayranlarının dedikleri gibi: «Celâlinin güneşi de Kuds âleminin gurup yerinde battı, görünmez oldu.»

Esasen o, Sepehsaların dediği gibi: ebediyetin eşğine oturmuş, kapının açılıp kendisinin davet edilmesini bekliyordu. Fakat, «Konya'da bir güneş gibi gurup eden Mevlânâ'nın 700 yıldan beri ısıttığı vicdanlar, nurlandırdığı dimağlar» onu daima bizim aramızda yaşattılar.

Ertesi sabah Konya şehri vekarlı bir sükûnet içinde idi. Muazzam bir cenaze merasimi yapılıyordu. Fakat bu sükûnet cenaze kaldırılacağı zaman yırtıldı. Mevlânâ'nın daima üstünde taşıdığı ferace denilen geniş mantoya sarılı olan tabutu dışarıya çıkarıldığı zaman sokaklarda gezip çarşı ve pazarlardan akın akın süzülen halk samimi göz yaşları dökerek, hıçkırarak cenazeyi karşılamaya geliyorlardı. Cenaze alayının başında Sadreddin Konevi, iki doktor, Muineddin Pervane ve bütün Selçukî vezirleri, Emirler, Müderrisler, talebe yürüyordu. Sipehsalara göre, tabutu çarşı ve pazarlardan dolaştırıyorlar ve bu iş için kullanılan memurlar ellerinde değneklerle halkın hücumunu dağıtmağa çalışıyorlardı. Nihayet akşam namazına yakın tabut musallaya gelebilmişti.

Sultan Veled, İbtidânâmesinde bu cenaze alayını şöyle anlatıyor:

«Hicretin 672-nci senesi Cümadel Ahiresinin beşinci günü o Ulu Sultan göç etti. Gözler yaşlarla doldu; gönüller matem içinde inledi. Şehirde ne kadar halk varsa, büyük küçük hepsi ağlıyor, hıçkırıyordu. Rum ve Türk köylüleri onun eleminden göğüslerini yırtıyorlardı. Bunlar ihšana mazhar olmak için değil, hepsi de gönüllerindeki muhabbetin şevki ile gelmişlerdi. Her temiz insan ona sadık, her millet ona âşıktı. Hıristiyanlar ona «Bizim İsamız odur?» Museviler: «Musamız odur!» diyorlardı. Müslümanlar ona: «O Peygamberin Nuru ve sırrıdır. Faziletlerin sonsuz denizidir» diyorlardı. O ayrılıkta hepsi inliyerek yakalarını yırttılar, içleri yanarak başlarına toprak serptiler. Bu hal kırk gün devam etti, kimse bir gün yanıp yakılmadan sükûnet bulamadı. Bütün o matemzedeler kırk günden sonra evlerine döndüler; fakat gece gündüz: «O bir hazine idi, toprak altında gizlendi» diyorlardı.

Eflâkî'nin anlattığına göre, halkın izdihamından dış tabutu altı kere yenilemek icabetmişti.

Mevlânâ, namazının Şeyh Sadreddin tarafından kılınmasını vasiyet etmişti. Şeyh Sadreddin namazda imamlık etmek için tabutun önüne gelince, tabib Ekmeleddin:

— Edebe riayet ediniz. Bu hakikî şeyhlerin sultanı Mevlânâ idi, göç etti!» dedi.

Bunu duyan Sadreddin teessürünü tutamıyarak hıçkırdı. Ve bayılacak gibi oldu.

Konya Mevlânâ Müzesinde yatan Mevlevî uluları

Kollarına girip çektiler. Onun yerine Kadı Siraceddin geçerek namazı kıldırdı.

Mevlânâ'nın hayranları bu gecenin bir ayrılık gecesi değil, bir visâl gecesi olduğunu söylediler. Bunun için de o geceye Şeb-i arûs = (Düğün gecesi) adını vermişler ve âyinlerinde ihyâ etmişlerdir. Çünkü Mevlânâ:

«Re-rûz-i merk çu tâbût-i men revân bâsed) diye başlayan bir gazelinde:

«Ben ölüp de tabutumu geçirdikleri zaman benim bu cihanın derdi ile uğraştığımı zannetme. Cenazemi görünce: «Ayrılık! Ayrılık!» diye ağlama. Benim sevgilime kavuşmam asıl o zamandır.

«Beni mezara bırakınca: «Vedâ! Vedâ! deme; çünkü mezar bir perdedir ki, arkasında cennetlerin huzuru vardır.» diyor. Çünkü onun için ölüm kederlenecek değil, sevinilecek bir şeydir. Bir başka gazelinde de şöyle söylüyor:

«Ey can! Bu toprak perdesi ile örtül-müş gizli bir yaşama vardır. Gayb âleminde gizlenmiş yüzlerce Yusuf gibi güzeller vardır. Bu ten sureti gidince o can sureti. O can sureti bakı ve ten sureti geçicidir. Eğer bu zevki anlamak istersen her gece kendini

yokla; tenin ölü gibi yattığı halde ruhun rıdvân bahçelerinde seyredesin.»

«Bir âşık ölüm döşeginde iken orada bulunan birisi sordu:

«— Ölüm halinde iken nasıl gülebiliyorsun dedi?

«— Uçuyorum. Benim şimdi her tarafım ağız olup gülüyor. Yüzlerce ölümlerle beraber gülüyoruz; dudaklardaki tebessümden başka bir gülüşle gülüyoruz.

«Ölürken gülmiyen kimseye mum deme; aşk yolunda mum gibi eriyenlerdir ki, dağılırken amber gibi kokular neşrederler.»

İşte Mevlânâ da böylece, can dudakları ile gülümsüyerek bu âlemden daha başka ve çok daha güzel bir âleme doğru yükselmişti. Çünkü onun söylediği gibi «Âşıklar bu yolda ölüncelikle kendilerini can padişahı karşılar. O zaman âşıklar can gözlerini açarlar ve burada görünmeyecek şeyleri görürler. Çünkü aşk cevherinin madeni birdir; aşkın nefhası bu gül bahçelerinde daima esecektir.»

Mevlânâ bunu biliyordu: «Allah beni aşk şarabından yarattı. Ölüm beni ezse bile ben yine o aşkı» diyordu.

EN GÜZEL KUBBE

Muined-din Pervane, Sultan-ül-ulema'nın küçükçe olan türbesini yıkıp yerine büyük ve yüksek kubbe yapmak istedi. Mevlânâ sordu: «— Bu gök kubbeden daha iyisini yapabilir misiniz?» Pervane cevap verdi: «Hayır.» — O halde yenisini yapmaya zahmet buyurmayınız.